

РОЛЬ ОБСЄ У ВРЕГУЛЮВАННІ КОНФЛІКТУ В НАГІРНОМУ КАРАБАСІ

Питання конфлікту у Нагорному Карабасі є однією з найгостріших та найбільш обговорюваних проблем в Кавказькому регіоні за останні тридцять років. Цей конфлікт має дуже довгу історію, але його найбільш гостра та активна фаза розпочалась наприкінці 80-х років ХХ століття.

20 лютого 1988р. Рада народних депутатів Нагірно-Карабаської Автономної області звернулася до керівництв Вірменії та Азербайджану з проханням розглянути можливість виходу області із складу Азербайджанської РСР та приєднатися до Вірменії. 2 вересня 1991 року на обласному рівні було ініційовано створення Декларації про незалежність. 6 січня 1992 року було проголошено незалежність Нагірно-Карабаської Республіки, зі столицею в місті Степанакерт. Це стало приводом для війни між державами [5, с. 30].

Карабаський конфлікт має дуже важливе геополітичне значення, адже це – не просто суперечка між двома державами, а історична подія, яка сприяла залученню до протистояння інших держав, в першу чергу – Російської Федерації та Туреччини.

Правозахисниця Галина Старовойтова зазначала, що з позиції міжнародного права цей конфлікт є прикладом протиріч між двома фундаментальними принципами: з одного боку, права народу на самовизначення, а з іншого – принципу територіальної цілісності, відповідного до якого можлива лише мирна зміна кордонів [6].

Одним з механізмів вирішення конфлікту стала допомога Організації з Безпеки і Співробітництва в Європі (до 1995 року – Народа з Безпеки і Співробітництва в Європі). Так, 24 березня 1992 року була скликана Гельсінська додаткова зустріч Ради НБСЄ, за результатами якої було складено резюме-висновок. Міністри висловили свою тверду переконаність в тому, що Конференція по Нагірному Карабаху під егідою НБСЄ забезпечить постійно діючий форум для переговорів з метою мирного врегулювання кризи на основі принципів, зобов'язань і положень НБСЄ. У зв'язку з цим міністри просили чинного Голову Ради міністрів НБСЄ скликати

таку конференцію якомога швидше [7]. Одним з рушіїв рішення країн-учасниць конфлікту звернутись до НБСЄ був розпад Радянського Союзу та отримання ними незалежності.

За рішенням Ради, в її роботі повинні були брати участь представники Азербайджану, Вірменії, Білорусі, Німеччини, Італії, РФ, США, Туреччини, Франції, Чеської і Словацької Федеративної Республіки та Швеції, а в якості зацікавлених сторін – «обрані і інші представники Нагорного Карабаху» [7]. Конференцію було вирішено скликати 21 червня 1992 року в Мінську. Проте, зважаючи на внутрішньополітичну ситуацію в Азербайджані, а також на військові дії, які продовжувались на той час, конференцію не вдалося провести, тож робота над врегулюванням конфлікту продовжилась у Мінській групі (*далі* – МГ), яка складалась з тих країн, які мали долучитися до Конференції за рішенням НБСЄ.

Відповідно до рішення Будапештського саміту 23 березня 1995 року діючий голова доручив співголовам МГ забезпечити належну основу для врегулювання конфліктів з метою забезпечення переговорного процесу, домогтись укладення Сторонами угоди про припинення збройного конфлікту з метою створення можливості скликання Мінської конференції, та сприяти мирному процесу шляхом розгортання багатонаціональних миротворчих сил ОБСЄ. Голова також зазначив, що Мінський процес можна буде вважати успішно завершеним, якщо ці цілі будуть повністю досягнуті. Також було вирішено використовувати інститут співголозування. У 1996 році представник Росії отримав статус постійного голови в Мінській групі, наступного року Франція стала співголовою групи. Третім співголовою став представник США. Нині чинний формат МГ ОБСЄ – трійка постійних співголів в складі представників Росії, США і Франції – остаточно сформувався в 1997 році [1].

Протягом багатьох років представники МГ працювали над розробкою декількох різних підходів до вирішення ситуації в Нагірному Карабасі, проте кожного разу стикались з нерозумінням з боку Азербайджану та Вірменії, які були не згодні з тими чи іншими положеннями. Результатом роботи МГ стала розробка «Мадридських принципів», у яких зазначалося, що має відбутися повернення територій навколо Нагірного Карабаху під контроль Азербайджану, Нагірному Карабаху надається тимчасовий статус, що гарантує його безпеку і

самоврядування, відкривається коридор між Вірменією і Нагірним Карабахом тощо. Основні положення «Мадридських принципів» були оприлюднені 10 липня 2009 року в заяві глав держав-співголів Мінської групи ОБСЄ, зробленій протягом саміту «Великої вісімки», який відбувся в італійському місті Л'Акуїла [2]. «Мадридські принципи» не були втілені у життя через те, що обидві сторони були не згодні з тими чи іншими їх положеннями і, по суті, не демонстрували готовність до їх виконання. Тож наразі їх можна вважати суто декларативними.

У вересні 2020 року на території Нагорного Карабаху відбулось чергове загострення конфлікту: сторони розпочали бойові дії та звинуватили одне одного в порушеннях припинення вогню та обстрілах територій. У жовтні від імені лідерів держав-співголів МГ ОБСЄ була зроблена заява із закликом до негайного припинення збройного протистояння і відновлення переговорного процесу. Вони засудили ескалацію насильства в зоні Карабаського конфлікту і закликали керівників Вірменії та Азербайджану негайно взяти на себе зобов'язання без висунення попередніх умов відновити переговори по суті врегулювання за сприяння співголів Мінської групи ОБСЄ [4].

Ще до 2020 року представники країн-учасниць конфлікту заявляли про те, що Мінська група має потребу в оновленні, більш чіткій фіксації повноважень та більш результативній роботі. А у 2020 році це почало відбуватися навіть частіше. Так, президент Азербайджану висловив думку щодо необхідності оновлення складу Мінської групи ОБСЄ, заявивши, що роль Туреччини, наприклад, у врегулюванні Карабаського конфлікту повинна бути посилена [3].

Не можна заперечувати важливість діяльності представників ОБСЄ та, передусім, Мінської групи, у вирішенні проблем на території Нагірного Карабаху, в успішному посередництві при проведенні переговорів між представниками держав, в посередництві при обміні полоненими, проте їм не завжди вистачало повноважень та важелів для більш змістовного впливу на ситуацію. Слід підкреслити, що документи, які були розроблені за сприяння ОБСЄ, є дуже важливим фундаментом для досягнення миру та стабільності в регіоні, проте у сторін конфлікту є свої власні, дуже різні думки щодо цього, і саме тому це ставить під питання використання цих документів та

вирішення конфліктної ситуації в цілому.

Джерела:

1. Mandate of the Co-Chairmen of the Conference on Nagorno Karabakh under the auspices of the OSCE («Minsk Conference»). 1995. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/f/70125.pdf>.
2. Statement by the OSCE Minsk Group Co-Chair countries. 2009. URL: <https://www.osce.org/mg/51152>.
3. Алиев считает, что состав посредников по нагорнокарабахскому урегулированию нужно обновить. TASS. 2020. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/9686109>.
4. Заявление президентов России, США и Франции по ситуации в Нагорном Карабахе. Полный текст. TASS. 2020. URL: <https://tass.ru/politika/9603031>.
5. Пасічник Ю. Проблема Нагірного Карабаху. *Міжнародні відносини і туризм: сучасність та ретроспектива*. Миколаїв, 2013. С. 30–33.
6. Старовойтова Г. Национальное самоопределение: подходы и изучение случаев. *Вехи*. 2002. URL: <http://www.vehi.net/politika/starovoit/index.html>.
7. Хельсинкская дополнительная встреча Совета СБСЕ 24 марта 1992 года. Резюме выводов. 1992. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/0/29125.pdf>.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Грушко М. В.